

MİLLETLERARASI POLİTİKA ÖĞRETİMİ

Prof. Dr. A. Suat BİLGE

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü mart ayı sonunda Milletlerarası Politika öğretimi hakkında bir symposium tertiblemiştir. Bu symposium Milletlerarası Münasebetleri teşkil eden derslerin öğretimi hakkında yapılacak symposium'ların ikincisi olacaktır. İlki Milletlerarası Hukuk öğretimi hakkında 8-9 Mayıs (1) 1959'da yapılmış, büyük bir ilgi görmüş ve faydalı sonuçlara varmıştı. Bu yazımızda ikinci symposium'a hazırlık olmak üzere Milletlerarası Politika öğretiminin gelişmesi, adı, gayesi, muhtevası, vasıta ve geleceği konularını incelemeğe çalıştık.

1. Milletlerarası Politika Öğretiminin Gelişmesi :

Milletlerarası Politika öğretimi yeni bir öğretim konusudur. Bu öğretimin Üniversitelerde başlaması, gelişmesi ve bugünkü muhtevasını bulması son elli yılın mahsulüdür.

Milletlerarası Politikanın ayrı bir bilim konusu olarak öğretilmesinin anavatanı Amerika Birleşik Devletleridir. Amerikan Siyasi İlimler derneğinin raporuna göre, (2) Amerika'da Milletlerarası Politika öğretimi Birinci Dünya Savaşından sonra başlamıştır. Vakiya, 1900 yılı gibi daha çok evvel bir devrede meselâ Wisconsin Üniversitesinde «Muasır Politika» adı altında Milletlerarası Politika öğretimine başlanmıştır. Fakat bu gibi misâller az ve özeldir. (3) Genel olarak Milletlerarası Politika öğretimi Birinci Dünya Savaşından sonra başlamıştır. Bir çok üniversiteler programlarına «Dünya Politikası», «Milletlerarası Politika» veya «Mil-

(1) Devletler Hukuku Öğretimi Symposium'u, Ankara, 1959.

(2) **Goals for Political Science, Report of the Committee for the Advancement of Teaching**, American Political Science Association, New York, 1951, s. 45 - 47.

(3) Daha geniş bilgi için bk. : Q. Wright, **The Study of International Relations**, New York, 1955, s. 26.

letlerarası Münasebetler» adları altında dersler ilâve etmişlerdir. Bunlar konuları ve öğretilme açıları itibariyle daha ziyade yakın diplomatik tarih dersleri idi.

İki Dünya Savaşı arasındaki devrede Milletlerarası Politika öğretimi Amerika Birleşik Devletlerinde başlıca iki istikamette gelişmiştir.

İlk olarak, yakın diplomatik tarih dahi eski sayılıp günlük olaylar görüşü diye dilimize çevirebileceğimiz «*current events point of view*» bir anlayışla Milletlerarası Politika incelenmeye başlanmıştır. Her profesör *The New York Times*'ı alıp günlük olayları tefsir ediyor ve bunları mânâlandırıyorlardı. (4) Bu tutum günün olaylarını aydınlatmakla beraber genel ve sistemli bir anlayışın yerleşmesini mümkün kılmıyordu. Üstelik, günlük olayların tesirine kapılan profesörler genel sonuçlar çıkarmak yerine Milletlerarası Politikada kendi eğilimlerine uygun görüşleri veya bunda yapılması gereken değişiklikleri savunuyorlardı. Bir Milletlerarası Politika yazarına göre, bu devrede kimse savaş sonrası meseleleri ile daha evvelki devrin meseleleri arasında bir bağlantı kurmuyor ve bunu yapmak bir antika - severlik veya günün gerçeklerine aykırılık sayılıyordu. (5) İrili, ufaklı dünya meseleleri bir günlük idman konusu olmuştu. Genel bir temelin bulunmayışı Milletlerarası Politikada hangi konuların incelenmesi hususunda da aşırılığa yol açıyordu. Yabancı unsurunu ihtiva eden her konu Milletlerarası Politika öğretimine katılıyordu. (5).

Milletlerarası Politika öğretiminin geliştiği ikinci istikamet milletlerarası teşekküller olmuştur. Milletler Cemiyetinin kuruluşunun ve çalışmalarının bu gelişme üzerindeki tesiri büyük olmuştur. Milletlerarası Politika öğretimi milletlerarası câmianın nasıl olması lâzım geldiğine ve bunu sağlamaya çevrilmişti. Bu gelişme sonunda milletlerarası işbirliği Milletlerarası Politikanın baş konusu olmuştur. (6) Amerika Birleşik Devletlerinde bu devrede bir üniversitede kurulan Milletlerarası Politika kürsüsünün gerekçesi bu gelişmeyi göstermesi bakımından işaret edilmeye değer. Bu gerekçede özet olarak Milletlerarası Politikanın gayesinin Milletler Cemiyeti ile ilgili hukukî ve ahlâkî meselelerin incelenmesi olduğu söyleniyordu. (7).

(4) K. W. Thompson, *American Approaches to International Politics, World Affairs*, 1959, s. 212.

(5) K. W. Thompson, z.g.m., s. 213.

(6) G. L. Goodwin, *The University Teaching of International Relations*, Oxford, 1951, s. 95.

(7) Report, z.g.e., s. 47.

Milletlerarası Politika öğretimi İkinci Dünya Savaşından hemen evvelki devrede ve savaştan sonra siyasi ilimlerdeki gelişmelere paralel olarak kuvvet politikasının incelenmesine yönelmiştir. Bundan böyle Milletlerarası Politika öğretiminin ağırlık merkezi milletlerarası teşekküllerden kuvvet politikasına kaymıştır. Milletlerarası Politika dünya meselelerini tenkit veya bunların nasıl hal edilmesi lâzım geldiğinden ziyade devletlerin politikalarına veya tutumlarına tesir eden kuvvet ve eğilimleri anlamayı çalışmaya başlamıştır. Zamanımızda siyasî ilimler millî plânda anayasa hukukundan tatbikî politikaya ve tazyik grublarına nasıl kaymışsa milletlerarası plânda da devletlerin dış politikalarına ve bunlara tesir eden unsurlara kayarak bunları inceleme konusu yapmıştır. (8). Zamanımızda Milletlerarası Politika, genel olarak kabul edilen anlamında, devletler arasındaki politik münasebetleri ve rekabetleri düzenliyen veya çatıştıran şart ve unsurları inceleyen bilgi koludur. (9).

Amerikan Siyasî İlimler Derneğinin raporuna göre, halkın ve öğrencilerin Milletlerarası Politika öğrenimine ilgisi Birinci Dünya Savaşından beri her yıl gittikçe artmıştır. Amerikan üniversiteleri bu ilgiye paralel olarak Milletlerarası Politika kürsülerini arttırmışlardır. 1926 yılında sadece 125 kolej ve üniversite Milletlerarası Politika öğretmekte iken bu sayı 1930 yılında 264'e çıkmıştır. Halen Milletlerarası Politika öğretimi yapılmayan büyük kolej veya üniversite kalmamıştır. Eğilim daha ziyade lisans öğretimi ile yetinmiyerek lisans üstünde bir seviyede öğretim yapmaktır. Harward Üniversitesi, Columbia Milletlerarası Meseleler Okulu, Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu, Princeton Âmme ve Milletlerarası Meseleler Okulu, Georgetown, Chicago ve Yale Üniversiteleri bu yolda gelişen ve öğrencilerine Milletlerarası Politika alanında master veya doktora payesi veren Amerikan öğretim kurumlarıdır. (10).

Amerika Birleşik Devletlerinde üniversitelerde gelişen Milletlerarası Politika öğretimine paralel olarak bu öğretime tesir eden ve bunu geliştiren Amerika Dışişleri Bakanlığında 1947'de kurulan «Politika Plânlama Heyetinin» ve çeşidli özel kurumların yaptıkları çalışmaları da anmak lâzımdır. (11). Bunlardan bilhassa Politika Plânlama Heyetinin dış

(8) K. W. Thompson, z.g.m., s. 214.

(9) G. L. Goodwin, z.g.e., s. 95; H. J. Morgenthau, *Politics Among Nations*, New York, 1955, s. 14. Diğer bir tarif için bk. : Q. Wright, z.g.e., s. 130.

(10) Report, z.g.e., s. 46, 59 - 61.

(11) Kurumların çalışmaları için bk : Dr. T. Ataöv, «Milletlerarası Münasebetler Nedir ve Üniversitelerde Nasıl Okutulabilir?» S.B.F. Dergisi, 1960, sayı 2'den ayrı bası, s. 5 - 6.

münasebetler idaresinin dayandığı teorik temeller ve tatbik edilebilir teoriler hakkında yaptığı çalışmaların Milletlerarası Politika öğretiminin gelişmesine çok faydalı tesirleri olmuştur. (12).

Milletlerarası Politika öğretimi Avrupa memleketlerinde daha da yenidir. Bu konunun öğretimine İkinci Dünya Savaşından sonra başlanmıştır. (13). Eldeki mevcut bilgilere göre, Milletlerarası Politika Fransa'da siyasî ilimler ve hukuk fakültelerinde «Diplôme d'étude supérieure en science politique» de (14) ve İngiltere'de dört üniversitenin ders programlarında (15) yer almıştır.

Memleketimizde geniş anlamındaki milletlerarası münasebetlerle ilgili Milletlerarası Genel ve Özel Hukuk ve Diplomatik Tarih üniversitemizin ve yüksek okullarımızın kuruluşundan beri öğretilmiştir. Milletler Cemiyetinin ve Birleşmiş Milletlerin kuruluşu zamanla Milletlerarası Hukuk içinde Milletlerarası Teşekküllere özel bir önem verilmesine sebep olmuştur. Dar anlamında, yani Milletlerarası Politika anlamındaki Milletlerarası Münasebetler öğretiminde dönem noktası Fakültemiz ders programlarının 1954-55 ders yılında değişmesiyle başlamıştır. Bu ders yılında Fakültemizde Milletlerarası Teşekküller dersi Milletlerarası Hukuktan ayrılmış ve ayrıca Milletlerarası Münasebetler, Milletlerarası Aktüel Meseleler ve Mukayeseli Diplomatik Teşkilât dersleri Fakülte programında yer almıştır. Fakültemizde 1956 ders yılından beri Milletlerarası Politika Milletlerarası Münasebetler adı altında öğretilmektedir.

Memleketimizdeki Milletlerarası Politika öğretimi ile yakından ilgili olarak Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi Dışişleri Bakanlığında 1959 yılı Ocak ayında bir Siyaset Plânlama Grubunun teşekkül ederek çalışmaya başladığına işaret etmek isteriz. Bu Grubun başlıca görevi Türk dış politikasını ve ana hedef ve istikametlerini incelemek, uygulanan politikanın bu ana hedef ve istikametlere uygunluk derecesini gözetmek, uygulanan politikanın çeşidli yönleri arasında koordinasyon temini konularını incelemek ve dünya olaylarını takip ederek bunların

(12) K. W. Thompson, z.g.m., s. 230.

(13) Maamafih, İtalyan Üniversiteleri programlarına Milletlerarası politika öğretimi ile ilgili olarak 1938 yılında «Anlaşmalar ve Milletlerarası Politika Tarihi» dersi konmuştur. Bk. : G. L. Goodwin, z.g.e., s. 82.

(14) Virally, «Relations Internationales et Science politique», Les Affaires Etrangères, Paris, 1959, s. 433. Prof. J. Chapsal «Institut d'Etudes Politiques» de de bir milletlerarası münasebetler kısmı kurulduğuna işaret ediyor : G. L. Goodwin, z.g.e., s. 91. Konu genel olarak tarihi açıdan ele alınmaktadır.

Türk dış politikasına yapabileceği yankıları tesbit etmektir. Dışişleri Bakanlığı Siyaset Plânlama Grubunun çalışmalarından ilerde üniversitemizdeki Milletlerarası Politika öğretiminde faydalanılabileceğini ümit ediyoruz.

2. Dersin Adı :

Milletlerarası Politika dersi için çeşitli adlar kullanılmaktadır. Bunlar Milletlerarası Münasebetler (*International Relations, Relations Internationales*) (16), Milletlerin Münasebetleri (*Relations of Nations*) (17), Modern Dünya Politikası (*Modern World Politics*), (18) Muasır Dünya Politikası (*Contemporary World Politics*) (19), Milletler arasında Politika (*Politics Among Nations*) (20), Milletlerarası Politika (*International Politics*) (21) ve Millî Kuvvetin Temelleri (*Foundations of National Power*) (22) dir.

Sayılan adlardan en fazla kullanılanları Milletlerarası Münasebetler ve Milletlerarası Politikadır. Bu iki ad arasında mana ve şümül bakımından fark var mıdır? Milletlerarası Münasebetler ile ilgili kitaplarda bu husus doğrudan doğruya açıklanmamaktadır. Genel olarak Milletlerarası Münasebetler adı Milletlerarası Politika adına nazaran daha geniş manada kullanılmaktadır. (23). Milletlerarası Münasebetler genel olarak Milletlerarası Genel ve Özel Hukuk, Milletlerarası Teşekküller,

-
- (15) G. L. Goodwin Aberystwyth'de 1919 yılında bir Milletlerarası Münasebetler kürsüsü kurulduğunu yazmakta ise de kendisi de bunun müferid kaldığını söylemektedir. Ancak 1948 yılında Milletlerarası Politikayı da kaplıyan «Milletlerarası Münasebetler» kürsüleri ihdas edilmiştir.
- (16) Q. Wright, z.g.e.; Haas - Whiting, *Dynamics of International Relations*, New York, 1956; M. Ball - H. B. Killough, *International Relations*; G. Kirk, *The Changing Environment of International Relations*, Washington, 1956; R. Strausz - Hupé - S. T. Possony, *International Relations*, New York, 1954; Virally, z.g.m., s. 431.
- (17) F. H. Hartmann, *The Relations of Nations*, Macmillan, 1957.
- (18) T. V. Kalijarvi, *Modern World Politics*, New York, 1954.
- (19) N. Hill, *Contemporary World Politics*, New York, 1954.
- (20) H. J. Morgenthau, *Politics Among Nations*, New York, 1955.
- (21) F. L. Schuman, *International Politics*, New York, 1948; N. J. Padelford - G. A. Lincoln, *International Politics*, New York, 1954; H. J. Morgenthau - K. W. Thompson, *Principles and Problems of International Politics*, New York 1950; Virally z.g.m., s. 442.
- (22) Harold - Margaret Sprout, *Foundations of National Power* New York, 1955.
- (23) Q. Wright z.g.e., s. 7; Padelford - z.g.e., s. 4; Thompson z.g.m., s. 213.

Diplomatik Tarih, Milletlerarası Politika ve Milletlerarası Ekonomi derslerinin teşkil ettiği kümeyi göstermek için kullanılmaktadır. (24) Maamafih, bu adlar üzerinde henüz titiz davranılmamaktadır. Milletlerarası Münasebetler adı hem açıklanan geniş manasında kullanılmakta, (25) hem de Milletlerarası Politika'nın müteradifi olarak kabul edilmektedir.

Zannediyoruz ki dersin adı bakımından artık bir seçim yapma zamanı gelmiştir. Bu seçmede en çok kullanılan iki addan Milletlerarası Politika adını şahsen tercih ediyoruz. Çünkü Milletlerarası Münasebetler geniş manasında dahi belirsizdir. Konu ile ilgisi olmayanlara fazla bir şey söylememektedir. Anlaşılması için bir sıfatın eklenmesi icap etmektedir. Bundan başka öğretim kurumlarımız ve bilhassa Fakültemiz ders programları bu adın kullanılmamasını gerektirmektedir. Fakültemizde geniş anlamındaki Milletlerarası Münasebetler adına giren Milletlerarası Hukuk, Diplomatik Tarih, Milletlerarası Teşekküller ve Ekonomi mevcuttur. Bunlar arasında tekrar sayılan Milletlerarası Münasebetler adı herhalde adı sayılmayan Milletlerarası Politika'nın müteradifi olarak kullanılmıştır. Hâl böyle olunca iki manaya gelen Milletlerarası Münasebetler adı yerine tek manalı ve dolayısıyla daha açık Milletlerarası Politika adını kullanmak tercihe değer. (26).

Gene kullanılan adlardan Dünya Politikası da dünyaya şâmil bir politikadan söz edildiği görünüşünü vermektedir. Halbuki iki devlet arasındaki politik münasebetler de öğretime dahil olduğundan bu ad da eksik kalmakta ve öğretim konusuna tamamen tekabül etmemektedir. (27).

İnceleme konusu öğretim için Milletlerarası Politika adı seçildiği takdirde bu adı teşkil eden milletlerarası kelimesi ile iki ve daha fazla millet kastedilmekte ve politika kelimesi de konunun ne ile ilgili olduğunu göstermektedir. Yukarda söylenen sebepler dolayısıyla memleketimizde öğretimin adı olarak Milletlerarası Politika'nın kullanılması lehindeyiz.

3. Milletlerarası Politika Öğretiminin Gayesi :

Milletlerarası Politika öğretiminin gayesi ile bu bilgi kolunun genel olarak siyasî ilimler bilgi kollarının öğretimi ile müşterek ve farklı olan gayelerini gözönüne alıyoruz. Diğer siyasî ilimler gibi Milletlerarası Po-

(24) Daha geniş anlamı için bk. : Dr. Ataöv, z.g.m., s. 4.

(25) G. L. Goodwin z.g.e., s. 100.

(26) Q. Wright, z.g.e., s. ix.

(27) Daha geniş bilgi için Q. Wright, z.g.e., s. 6 - 7.

litika öğretimi de genel olarak öğrencinin bilgisini ve kültürünü arttırma gayesi gütmektedir. (28) Milletlerarası Politika öğretiminin bu genel gayesi yanında özel gayeleri de vardır. Milletlerarası Politika öğretiminin özel gayeleri genel olarak okutulduğu seviyeye göre değişmektedir. Meselâ, Amerika Birleşik Devletlerinde Milletlerarası Politik öğretimi *undergraduate* veya *graduate* seviyesinde olduğuna göre değişmektedir.

Amerikan Siyasî İlimler Derneğinin raporuna (29) göre, *undergraduate* seviyesinde yapılan Milletlerarası Politika öğretiminin gayesi meslekî ve teknik değildir. (30). Bu öğretimle öğrenciye milletlerarası camianın mahiyeti, devletlerin hareketlerini düzenleyen kurallar, milletlerarası politika olayları gibi temel bilgiler verilmektedir. Aynı rapora göre, *undergraduate* seviyesindeki öğretim için başlıca yedi gaye tesbit edilmiştir :

1) Öğrencinin bilgisini arttırma : Bu gaye ile öğrencinin milletlerarası politikanın prensip ve teorileri hakkındaki bilgisi attırılmakta ve kendisine bu alandaki ana konulara dair fikir verilmektedir.

2) Öğrencinin düşünme maharetini arttırma : Bu gaye ile öğrencinin milletlerarası politika konuları üzerindeki fikirlerini bildirme, olayları sunma ve başkalarının fikirlerini tahlil etme mahareti arttırılmaya çalışılmaktadır.

3) Öğrencinin düşünme kabiliyetini arttırma : Bu gaye ile öğrencinin milletlerarası Politikanın sentezlerinde, prensip ve teorilerinin tatbikinde, tahlil ve takdirinde bilgilerini kullanma kabiliyeti arttırılmak istenmektedir.

4) Öğrencinin ilgisini arttırma : Amerika Birleşik Devletlerinde Milletlerarası Politika öğretiminin bu gayesi özel bir önem taşımaktadır. Amerikan öğrencilerinin dünyanın diğer bölgelerini ve milletlerini Amerika gibi sanmalarından ve dolayısıyla dünyayı anlamamalarından şikâyet edilmektedir. Milletlerarası Politika öğretimi ile Amerikan öğrencilerinin bu eksiklerinin tamamlanacağı ümid edilmektedir.

5) Öğrencinin kanaatlerinin teşekkülüne yardım etme : Milletlerarası Politika öğretiminin öğrenciye bir nevi kanaat aşılama olan bu ga-

(28) Dr. T. Ataöv, z.g.m., s. 12 - 13.

(29) Report, z.g.e., s. 49 - 61.

(30) G. L. Goodwin, İngiltere'de de bu eğilimin hakim olduğuna işaret etmektedir : z.g.e., s. 111.

(31) Prof. Q. Wright sadece dört gaye sayıyor : Bunlar, vatandaş eğitimi, önder yetiştirme, meslekî ehliyeti geliştirme ve insanın bilgisini arttırmaktır. Daha geniş bilgi için : Q. Wright z.g.e. s. 65 - 80.

yesi Amerikada tartışma konusudur. Bu gayenin takibi hakkında bir fikir birliği yoktur.

6) Öğrencinin anlayışını arttırma : Bu gaye ile öğrenciye milletlerarası politikanın mürekkep ve birbirine tesir edici vasıfları hakkında bilgi verilmekte ve dolayısıyla kendisinin dünya meselelerini anlayışı derinleştirilmektedir.

7) Öğrenciler arasında anlayış ve işbirliğini geliştirme : Bu gaye ile milletlerarası politika konuları üzerinde grup tartışmaları ve incelemeleri tertiplenerek öğrenciye birlikte çalışmanın gerektirdiği anlayış ve işbirliği kabiliyeti kazandırılmak istenmektedir.

Amerika Birleşik Devletlerinde *graduate* seviyesindeki Milletlerarası Politika öğretiminin gayesi genel olarak meslekidir. Öğrenciyi milletlerarası politika ile ilgili Dışişleri Bakanlığı ile diğer resmî veya özel kurumların dış münasebetlere dair görev ve işleri gibi meslek ve uzmanlık kollarına hazırlama gayesi güdülür. (32).

Memleketimizde de Milletlerarası Politika öğretiminin gayesinin okutulduğu seviyeye göre tesbiti gerekir. Bu bilgi kolu üniversitelerin ilk sınıflarında okutulacaksa bir nevi giriş dersi gayesini gütmesi faydalı olur. Bu seviyede öğretilecek bir Milletlerarası Politika dersi daha ziyade Milletlerarası Münasebetler anlamında olabilir. Böyle bir ders ile öğrenciye milletlerarası camianın hukuki, politik, tarihi ve ekonomik yönleri ve teşkilatı hakkında bilgi verilebilir ve kendisinin milletlerarası münasebetler konuları hakkındaki anlayışı arttırılabilir. Türkiye'de de Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi dış dünyaya ve konularına karşı genel olarak bir ilgisizlik mevcuttur. Bizde bu ilgisizliğin sebebi başkadır. Yalnız biz bu eksiğin sadece Milletlerarası Politika öğretimi ile giderilmesi gerektiği düşüncesinde değiliz. Bu gayenin öğretim yanında basın ve diğer yayın yolları ile tahakkuk ettirilmesi daha tesirli olur.

Üniversitelerimizin son sınıflarında öğretilecek Milletlerarası Politika mantıki olarak bizde de ihtisaslaşmaya gidecek ve dolayısıyla ilgili sahalara meslek adamları ve uzman yetiştirme gayesine yönelecektir. (33). Bu takdirde Milletlerarası Politika öğretimi bir meslek veya uzmanlık öğretimi gayesine bürünecektir. Fakültemizdeki Milletlerarası Münasebetler öğretimi adını muhafaza etmekle beraber bu gayeye yönelmiş bulunmaktadır.

(32) Report, z.g.e., s. 56 - 58.

(33) Bk : Dr. T. Ataöv, z.g.m., s. 13.

4. Milletlerarası Politika Öğretiminin Muhtevası :

Milletlerarası Politika öğretiminin muhtevası halen tartışma ve deneme konusudur. Bazı çevrelerde bu öğretimin kendisine has bir muhtevası olduğu inkâr edilmekte veya bu hususda şüpheler ifade edilmektedir. (34) Her yeni bilgi kolu hakkında tekrarlanan ve adeta gelenek haline gelen bu çeşid tartışmalar öğretimin fiilen yapılması karşısında Amerika Birleşik Devletlerinde azalan nisbette, daha yeni olduğu Avrupa'da bahis konusu öğretimi daha sistemli bir hale getirmek amacıyla daha fazla ilgi çekici bir derecede devam etmektedir. Milletlerarası Politika öğretimin üniversite programlarında fiilen yer alması olayı karşısında biz de incelememizi bu tartışmalardan ziyade bu öğretimin muhtevasının sistemleştirilmesi amacına yönelttik. Bu amaç ile Milletlerarası Politika öğretiminin muhtevasını tesbit için son yıllarda çıkan on ders kitabını inceledik. (35). Bu incelemenin dayandığı kitablara mümkün olduğu kadar ders kitapları arasından seçmeye çalıştık. Bu seçmede milletlerarası politika konuları ile ilgili monografileri inceleme dışında bıraktık. Bunun sebebi bunların genel olarak ister istemez çıktıkları yıllarda ön plâna çıkan veya kendilerine önem verilen konulara dair olmalarıdır. Monografilerin bu özellikleri incelemenin gerektirdiği nisbî bir sistemleştirmeyi temine engel olmaktadır.

Genel sayabileceğimiz ders kitaplarında muhteva bakımından ilk göze çarpan özellik konuların çeşidli oluşudur. (36). Bunlar milletlerarası politikayı ilgilendiren milletlerarası camianın özelliklerinden milletlerarası politikaya tesir eden coğrafî vakıalara, ideolojilere kadar çeşidli konuları ihtiva etmektedir. Meselâ, bunlardan R. Strausz - Hupé ve S. T. Possony'nin Milletlerarası Münasebetler adlı kitabı kısım başlıkları olarak : (37). Milletlerarası münasebetler teorisi, Kuvvetin unsurları, Müm-

(34) Virally, z.g.e., s. 448 - 449.

(35) Bu kitaplar şunlardır : Haas - Whiting, **Dynamics of International Relations**; M. Margaret Ball - H. B. Killough, **International Relations**; R. Strausz Hupé - S. T. Possony, **International Relations**; F. H. Hartmann, **The Relations of Nations**; T. V. Kalijarvi, **Modern World Politics Among Nations**; F. L. Schumann, **International Politics**; N. J. Padelford - G. A. Lincoln, **International Politics**; H. - M. Sprout, **Foundations of National Power**.

(36) Çeşitli görüşler için bk : Q. Wright, z.g.e., s. 28.

(37) Bölüm başlıkları şunlardır : 1. The Motivations of Contemporary Foreign politics, 2. A General Theory of Foreign Policy : One - state

künün sanatı, Dış politika tekniği, İhtilâl ve soğuk harp tekniği, Milletlerarası Ekonomi, Çatışma çağı, Barışı arama ve ideal camiia genel konularını ihtiva etmektedir. Diğer bir misal olarak gözönüne alınabilecek N. J. Padelford - G. A. Lincoln'nun Milletlerarası Politika adlı kitabları gene kısım başlıkları olarak şu konuları ihtiva etmektedir : (38). Milli ve Milletlerarası Politikaya tesir eden unsurlar, Milli Politikanın tâyini, Millî Politikanın Milletlerarası Politikaya aksi ve Müşterek Güvenlik için Milletlerarası Camiayı teşkilatlandırma. Bu çeşitlilik 37 ve 38 numaralı dipnotlarında gösterilen bölüm başlıklarına inince daha da artmaktadır.

Milletlerarası Politika kitablarındaki konular kendilerine ayrılan yer bakımından da yazarların önem ölçüsüne göre değişmektedir. Meselâ, genel olarak barışın aranması veya müşterek güvenliğin temini konusuna Hupé ve Possony'nin kitabında 62 sahife, Padelford ve Lincoln'un kitabında 147 sahife yer ayrılmıştır.

İncelemeye esas olarak alınan kitabların konuları yukarda kısmen belirtilen özelliklerinden ayıklandıktan sonra bunların müşterek veya benzer yönleri bulunmaya çalışıldığı zaman ortaya bazı müşterek ana konu-

Perspective Policy Making, 3. A General Theory of Foreign Policy : A Situational Perspective, 4. Geography, 5. Population, 6. Tomorrow's Population, 7. Raw Materials, 8. Industrial and Technological Strength, 9. The Great Issues of Foreign Policy, 10. Diplomacy, 11. Domestic Politics and Foreign Policy, 12. Isolation and Neutrality, 13. Alliances and the Balance of Power, 14. Methods of Adaptations, 15. Peacemaking, 16. Intervention and Non-intervention, 17. Propaganda, 18. Political Warfare, 19. Ideas, Ideologies and International Politics, 20. Soviet Conflict Management, 21. Soviet Foreign Policy, 22. Imperialism and Colonialism, 23. Sources of U.S. Conduct, 24. Waging the Peace, 25. Functional Organization of Peace, 26. Unity and the West, 27. The West and World.

- (38) Bölüm başlıkları şunlardır : 1. The Focus of World Politics, 2. Geography and International Politics, 3. Population and World Politics, 4. Economics and International Relations, 5. Psychological Factors in International Relations, 6. The Force of Nationalism, 7. The Struggle for Power Politics, 8. Imperialism, 9. Conflict and War, 10. The Problem of National Security. 11. The Nature of Foreign Policy, 12. The Formulation of United States Foreign Policy, 13. Policy Making in the Parliamentary Democracy, 14. The Bases and Formation of Soviet Foreign Policy, 15. Policy Making in Other Powers, 16. Instruments and Patterns of Foreign Policy, 17. The conduct of Foreign Policy, 18. Policies for National Security, 19. The Role of Law in International Organization, 21. Regional Arrangements, 22. Crisis and Opportunity.

lar çıkmaktadır. Bunları başlıca altı ana konu halinde özetlemek mümkündür : (39).

Hemen her kitabda ilk olarak başlangıç veya birinci bölümde milletlerarası politikanın içinde cereyan ettiği milletlerarası camianın özellikleri belirtilmektedir.

Kitaplarda ikinci olarak üzerinde durulan milletlerarası politikanın kuvvet politikaları münasebetleri olduğudur. Burada kuvvetin dayandığı coğrafi ve beşerî (40) unsurlar ve kuvvet muvazenesi sistemi üzerinde durulmaktadır.

Kitabların müştereken inceledikleri üçüncü konu milli dış politikalarıdır. Bu konuda her yazar kendi açısına göre genel olarak milli politikaların hazırlanması, tâyini, takibi ve kontrolü üzerinde durmaktadır.

Kitabların ihtiva ettiği dördüncü ana konu büyük devletlerin dış politikalarıdır. Bu konuda başlıca dünya politikası takip eden Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, İngiltere, Fransa gibi devletlerin dış politikalarının dayandığı prensibler ve eğilimler incelenmektedir. Bu konunun belli büyük bölgelerdeki veya bloklar arasındaki politika olarak da incelendiğine rastlanmaktadır. Misal olarak T. V. Kalijarvi'nin Modern Dünya Politikası ve H. ve M. Sprout'un Milli Kuvvetin Temelleri adlı kitapları gösterilebilir.

Kitabların inceledikleri diğer bir ana konu Milletlerarası teşekküllerin milletlerarası politikada oynadıkları roldür. Konu bu teşekküllerin milletlerarası politikaya tesiri ve bunu düzenlemesi bakımından incelenmektedir.

Nihayet, çeşitli başlıklar altında müşterek güvenliğin veya barışın temini konusu da incelemeye esas alınan kitapların çoğunluğunun üzerine eğildiği bir problemdir.

İncelemeye esas aldığımız kitaplarda Milletlerarası Politika dersi konularının sistemleştirilmesi gayretine rast gelmedik. Genel eğilim daha ziyade konuların açılması ve milletlerarası politikaya tesir eden her ko-

(39) Prof. E. S. Furniss, Jr. Milletlerarası Politika öğretiminin muhtevası olarak başlıca dört konuyu gösteriyor. Bunlar : Devletlerin kuvvetlerine tesir eden unsurlar, devletlerin politikalarının gaye ve hedefleri, bu politikaların vasıta ve tekniği ve devletlerarası münasebetleri düzenliyen mekanizma. Bk : G. L. Goodwin z.g.e., s. 100.

(40) Bunlardan başka ırkî ve etnik bünye, sosyal bünye, ekonomik ve teknolojik teşkilatlanma, politik kurumlar, ideoloji, askerî teşkilatlanma üzerinde de durulmaktadır. Bk. : G. L. Goodwin z.g.e., s. 100.

nunun kitablara katılmasıdır. Bu intibamız belki incelemeye esas olarak alınan kitabların Amerika Birleşik Devletlerinde yazılmış olması ve bu memlekette öğretim kurumlarının programlarında bir birlik ve yeknasaklık olmayışından ileri gelmektedir.

Amerika Birleşik Devletlerinin ve diğer Avrupa devletlerinin ihtiyaçlarının özellikleri ne olursa olsun biz kendi memleketimizdeki Milletlerarası Politika öğretimi konularını sistemleştirmemizde fayda ve hattâ zaruret vardır. Milletlerarası Politika konularının sistemleştirilmesinde başlıca öğretim kurumlarımızda öğretilen diğer bilgi kollarının konularının nazara alınması lâzım geldiğini düşünüyoruz. Bu düşüncemiz kabul edildiği takdirde memleketimizdeki Milletlerarası Politika öğretiminin muhtevası ana konular olarak: Milletlerarası Camianın özellikleri, Milletlerarası Politika, Milletlerarası Hukuk ve teşekküllerin milletlerarası politikadaki rolleri, kuvvet muvazenesi sistemi, Milletlerarası politikaya tesir eden ana unsurlar, Milli (dış) politikalar, Büyük devletlerin milli politikaları ve Bölgeler politika rekabetleri olacaktır. Bu konular bölüm başlıkları olarak şöyle sıralanabilir:

1. Milletlerarası camianın özellikleri
2. Milletlerarası Politika
3. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Politika
4. Milletlerarası Teşekküller ve Milletlerarası Politika
5. Kuvvet Mücadelesi (Kuvvet muvazenesi sistemi)
6. Jeopolitik
7. Milli kuvvetin bir unsuru olarak nüfus
8. Milliyetçilik ve Milletlerarası Politika
9. Ekonomik unsur
10. Emperyalizm
11. İdeolojilerin Milletlerarası Politikada rolleri
12. Milli (dış) Politika
13. Milli politikanın dayandığı temeller
14. Milli (dış) politika ile iç politika arasındaki münasebetler
15. Milli politikanın tâyini
16. Milli politikanın hedefleri
17. Milli politikanın uygulanmasının kontrolü
18. Büyük Devletlerin politikaları
19. Ortadoğuda politika rekabetleri
20. Balkanlarda politika rekabetleri.

Yukarda bölüm başlıklarını verdiğimiz muhteva sistemleştirilmesinde tabii milletlerarası politika konularının takibine imkân vermiyecek bir değişmezlik bahis konusu değildir. Öğretilebilecek yeni konular ortaya

çıktıkça bunlardan diğer bilgi dallarına girmeyenleri ve doğrudan doğruya milletlerarası politikayı ilgilendirenler Milletlerarası Politika öğretiminin muhtevası arasına katılacaklardır. Bilhassa, ilerde yeter sayı ve vasıfda belgeler yayınlandığı zaman yukarda sayılan bölümler arasına Türkiye milli (dış) politikasına dair bir bölümün eklenmesi temenniye değer.

5. *Milletlerarası Politika Öğretiminin Metodu :*

Milletlerarası Politika öğretiminin metodu ile bu öğretimin okutulma tekniğini bahis konusu yapıyoruz. (41) Bu konuda gerek diğer siyasi ilimler ile müşterek metodları gerek Milletlerarası Politika öğretimine has metodları gözden geçireceğiz. (42).

Milletlerarası Politika öğretiminde diğer siyasi ilimler ile müşterek olarak takrir, tartışma ve örnek olay metodları kullanılabilir. Bu metodların herbirinin kendine has fayda ve mahzurları vardır.

Takrir metodu öğrenciye milletlerarası politika konularını prensible-ri ve aralarındaki bağlantılar ile beraber toplu olarak izah etmekte çok faydalıdır. Ancak, bu tarz bir öğretim ister istemez öğrencide düşünsel bir tembellik yaratmaktadır. Hazırlanmış ve sistemleştirilmiş konulara alışan öğrenci bunları izah edildiği şekilde kabul etmeğe eğilmekte ve bu suretle ötedenberi yaygın halde olan ezbercilik teşvik edilmiş olmaktadır. Bu bakımdan tartışma metodunun takrir metodunun eksiklerini tamamlamada faydası büyüktür. Bu metod ile konu öğrenciye sunulduktan sonra öğrencinin şahsen tartışmaya katılarak milletlerarası politika konularını ferdi gayreti ile öğrenmesi teşvik edilir. Tartışma metodunun genel olarak mahzuru kâfi derecede yönetilmediği zaman konudan uzaklaşılmasının kolaylaştırılmasıdır. Memleketimizde öğrencilerin bu gibi tartışmalara katılmalarını ve bunun için hazırlık yapmalarını teşvik henüz deneme devresindedir. Bu metodun uygulanması bir başka bakımdan her sınıfta fiilen tartışmaya katılacak öğrenci sayısının belirli bir sayıyı aşmaması şartına da bağlıdır. Milletlerarası Politika öğretiminde örnek olaylar metodu henüz daha genel olarak kullanılamamaktadır. Bu kulla-

(41) Milletlerarası politika konularını araştırma metodları incelememiz dışında kalmaktadır. Araştırma metodları için bk. : H. D. Lasswell, *The Scientific Study of International Relations*, World Affairs, 1958, s. 22.

(42) Milletlerarası Hukuk öğretimi metodu hakkında bk : Devletler Hukuku Symposiumu, s. 17 - 19 ve P. de Visscher, *Conference on the Teaching of International Law*, World Affairs, 1957, s. 261 - 262.

nılmama metodun fayda ve mahzurlarından ziyade maddî imkânsızlıktan ileri gelmektedir: (43) Milletlerarası Politika konularında henüz daha yeter sayıda örnek olay hazırlanamamıştır. Bu eksik tamamlansa dahi memleketimiz bakımından yabancı dil güçlüğü ile karşılaşılmaktadır. Çünkü genel olarak bu örnek olaylar İngilizce olarak hazırlanmaktadır. Bu dili bilmeyen öğrencilerin bunlardan faydalanmaları güçtür. Bu güçlüğü yenmek ve eksikliği tamamlamak için yabancı dillerde hazırlanmış örnek olayların türkçeye tercümesi ve Türkiye hakkında örnek olaylar hazırlanması düşünülebilir. Ancak bu sonuncular için devlet adamlarımızın hatıralarını yazmaları ve milletlerarası politika konularının Dış İşleri Bakanlığı tarafından daha sık açıklanması ve siyasî partiler ve basın tarafından tartışılması gerekir.

Milletlerarası Politika öğretiminde yukarıda özetlenen mevcut müşterek metodların fayda ve mahzurları bize bunların daha ziyade faydalı yönlerini kullanarak karma bir metod uygulamanın yerinde olacağını düşündürmektedir. Düşünülen karma metod tahrir metodunun tartışma ve örnek olay metodları ile değiştirilmiş bir şeklidir. Milletlerarası Politika öğretimi bu suretle yeter sayıda misâller ile canlandırılmış ve öğrenciyi sual sormaya teşvik eden bir tahrir metodu ile yapılmış olacaktır. Halen, Fakültemizde Milletlerarası Politika öğretiminde denenen metod bu karma metoddur.

Milletlerarası Politika öğretiminde yukarıda özetlenen müşterek metodlardan başka özel metodlar da denenmektedir. Bunlar model, yuvarlak masa ve komite metodlarıdır. Bu metodlar genel olarak sınıflarda derslerden ziyade seminer çalışmalarında uygulanmak için düşünülmüştür.

Model metodu ile Milletlerarası Politika öğretimi, meselâ model olarak alınan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde tartışılan politik konular öğrencilerin devlet temsilcileri gibi Güvenlik Konseyi iç tüzüğüne göre çalışmalarını suretiyle yapılmaktadır. (44). Amerikan üniversitelerinde başarı ile uygulanan bu metod memleketimizde de denenebilir.

Milletlerarası Politika öğretiminde yuvarlak masa metodu ile dünyanın politik, ekonomik, sosyal ve askeri meseleleri istikamet verici bir giriş konuşmasından sonra öğrencilerle tartışılmaktadır. Bu metod aslında tartışma metodunun seminer çalışmalarında uygulanan özel bir şeklidir. Bu metodun iyi hazırlandığı ve öğrenciler katıldığı takdirde memleketimizde de faydalı sonuçlar vereceğini ümit ediyoruz. Şimdiye kadar

(43) Report, z.g.e., s. 62.

(44) Report, z.g.e., s. 61.

yapılan denemelerde öğrencilerin tartışmaya katılmakta gösterdikleri çekinme henüz tamamiyle yenilememiştir.

Milletlerarası Politika öğretiminde komite metodu yuvarlak masa metodunun daha geliştirilmiş ve yüksek seviyede bir öğretimde kullanılan bir şeklidir. Bu metodla öğretimde milletlerarası politika ile ilgili öğretim üyeleriyle yardımcıları ve devlet memurları ve serbest meslek mensuplarından bir komite teşkil edilmektedir. Bu komite hazırlık çalışmaları evvel yapılmış dünya politika konularını tartışmakta ve sonuçlara varmaktadır. Bu metod, çalışmalara katılanların tartışma konularının çeşidi hâl suretlerini ve yönlerini incelemelerini ve bunlardan birini seçmelerini hedef güttüğünden karar verme kabiliyetlerini arttırmaktadır. Komite metodu henüz memleketimizde uygulanmamıştır. Bu metodun memleketimizde denenmesinden gerek çalışmalara katılanların, gerek yayınlanan sonuçlarından halk oyumuzun büyük faydalar sağlayacağına inanıyoruz.

6. *Milletlerarası Politika Öğretiminin Vasıtaları :*

Milletlerarası Politika öğretiminin vasıtaları ile bu öğretimde kullanılan malzeme ve kaynakları kastediyoruz. Milletlerarası Politika öğretiminde kulağa hitap eden öğretim vasıtaları henüz daha kullanılmamaktadır. Mevcud malzeme yazılı vasıtalarıdır. Bunlardan ilk akla gelen ders kitapları, incelemeler ve seçme okuma parçalarıdır.

Milletlerarası Politika öğretiminde ders kitapları yeknazarda toplu ve sistemli bilgi vermesi bakımından en faydalı yazılı vasıtalarıdır. Yalnız bunlar kısa fasılalar ile gözden geçirilmeyince ihtiyaca tamamen cevap vermez hâle gelmektedirler. Milletlerarası Politikanın genel prensipleri değişmemekle beraber bunları canlandıran ve gerçekliğini gösteren örnekler hemen hemen daimî bir değişme halinde olduğundan bu konuda yazılan ders kitapları sür'atle eskimektedir. Bu sebeble, Milletlerarası Politika öğretiminde ders kitapları ile yetinmek mümkün değildir. Bu öğretimde hiç değilse aktüel konulara dair monografiler ve bilhassa makalelerden faydalanmak gerekmektedir. Bu bakımdan Milletlerarası Politika öğretimi zamanımızda zengin bir literatüre kavuşmuştur denebilir.

Milletlerarası Politika konuları ile ilgili bu yazılı vasıtaların zenginliği bunların hepsini okumaya yetişemiyen öğrenciye seçme okuma metinlerinin hazırlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu gibi seçme okuma kitaplarında Milletlerarası Politika prensip ve konularında dönüm noktaları teşkil eden görüş ve düşüncelere dair yazılı kaynakların ilgili kısımları orijinal metinden parçalar halinde ve toplu şekilde öğrencinin faydasına sunulmaktadır.

Milletlerarası Politika öğretiminde evvelce işaret edildiği gibi yeter sayıda örnek olay hazırlanmamış olduğundan bu vasıttan henüz istenildiği derecede faydalanılamamaktadır. Buna mukabil harita ve grafikler halinde şekillerin gittikçe artan bir nisbette bu öğretimde kullanıldığına işaret etmek isteriz. Bunlar jeopolitik gibi konularda çok faydalı olmaktadır.

Milletlerarası Politika öğretimi vasıtaları bakımından memleketimizde ilk plânda yapılması lâzım gelen çalışma daha ziyade bu konuda makalelerin yazılması ve seçme okuma kitaplarının yayınlanmasıdır. Milletlerarası Politika konularında hükûmet, siyasî partiler ve diğer kurumların açıklamalar yapmaları ve görüşlerini bildirmeleri çok kıymetli yardımcı vasıtalar olacaktır. Halen memleketimizde bu özlenen açıklama ve tartışmalar hemen hemen sadece Dışişleri Bakanlığı bütçesinin Büyük Millet Meclisinde müzakere edildiği devreye inhisar etmektedir. Bu eğilimin gelenek haline gelmemesini candan temenni ederiz.

7. *Milletlerarası Politika Öğretiminin Geliştirilmesi :*

Memleketimizin gerek güvenliğini sağlama, gerek ekonomik gelişmesini gerçekleştirilmesi bakımından dış dünyaya ve dolayısıyla milletlerarası politikaya ön plânda önem vermesi gerekmektedir. Bu önem verme şimdiye kadar sadece mesuliyet yüklenen devlet adamlarımızda görülmüş ve istisnalar dışında tutum resmi çevreler dışına yayılmamıştır. Halbuki, daimî gelişme ve değişikliklere tabi milletlerarası politika olaylarını her meslekte ve her seviyede vatandaşlarımızın yakından takibi ve dolayısıyla dış politikamıza yön verici tesir gösterme zarureti hergün geçtikçe daha kesin olarak ortaya çıkmaktadır. Açıkça söylemek gerekirse milletlerarası politika konularına karşı memleketimizde ilgisizlik ve dolayısıyla bilgisizlik olduğu meydandadır. Evvelce Enstitümüzün NATO haklarında tertiplemediği bir yarışmada aydın sayılabilecek vatandaşlarımızın NATO ile Birleşmiş Milletleri karıştırdıkları görülmüştür. Memleketimiz yeri itibariyle milletlerarası politika olayları dışında kalamıyacak, buna mukabil imkânları sınırlı bir memleketdir. Biz milletlerarası politika olaylarını yakından takip etmek bunlarında gelişmesinden vaktinde ve mümkün olduğu nisbette faydalanmak zorundayız. Bu zorunluğu en iyi şekilde yerine getirmek için çeşidli yollar ve alanlarda çalışmak mümkündür. Bu imkânlardan birisi hiç şüphesiz üniversitelerimizde milletlerarası politika öğretimine gereken önemi vermek ve bunu geliştirmektir.